

De politiek-religieuze context rond het Beleg van Oostende (3)

Eddy Masschalck

6) De Hertog van Alva

Filips II wil voor eens en altijd afrekenen met de opstandige Nederlanden.

Op 1 december 1566 krijgt Don Alvarez de Toledo, Hertog van Alva, het bevel de oproer in de Nederlanden met 10.000 soldaten te onderdrukken. Alva had reeds een leidende rol gespeeld in het neerslaan van de Duitse protestanten (Mühlberg, 1547).

Filips II beschouwd Willem van Oranje als de grote onruststoker. Op 21 april 1567 verlaat Willem van Oranje de Nederlanden.

Op 28 augustus 1567 trekt Alva Brussel binnen. Hij heeft een geheim bevel op zak: de Prins van Oranje en de Graven van Egmont en Horn uitschakelen. Zijn troepen, de 'tercios', zullen zich verder uitbreiden tot meer dan 67000 man, het best getrainde leger van Europa.

Kort na zijn aankomst laat Alva aan de zuidrand van Antwerpen een citadel bouwen om de stad onder controle te houden.

Ten tijde van Alva's aankomst was de rust en de orde in de Nederlanden al volledig hersteld door Margaretha van Parma. Alva heeft echter plannen om de ketterij in de Nederlanden te bestrijden. Op 5 september 1567 wordt een Raad van Beroerten, 'Bloedraad', opgericht teneinde de opstandelingen te berechten. De Bloedraad zal duizenden mensen gruwelijk laten terecht stellen of bij verstek onteigenen. De Raad van Beroerten wordt pas in mei 1576 afgeschaft.

Egmont en Horn worden op 10 september 1567 aangehouden. Door de Raad van Beroerten worden zij schuldig bevonden

aan hoogverraad omdat ze om verzachtende maatregelen verzocht hebben voor de bevolking. Zij worden ter dood veroordeeld en worden op 5 juni 1568 op de Grote Markt te Brussel onthoofd. Hun hoofden worden op staken gestoken en voor het volk te kijk gezet. Enkele dagen eerder waren ook al achttien andere edelen die indertijd het Smeekschift der Edelen hadden ondertekend, op de Grote Markt onthoofd.

Willem van Oranje vlucht naar zijn stamslot Dillenburg in het graafschap Nassau in Duitsland. Hem was eigenlijk hetzelfde lot beschoren als Egmont en Horn. Hij wordt bij verstek onteigend. Zijn oudste zoon, de Leuvense student Filips Willem, wordt gevangen genomen en naar Spanje gevoerd waar hij een katholieke opvoeding krijgt.

De terreur van Alva is zo afschuwelijk dat hij veel trouwe katholieken in de armen van de oppositie drijft. Ongeveer 150.000 mensen uit alle lagen van de bevolking, vluchten het land uit, in hoofdzaak naar Holland, Duitsland en Engeland. Zijn wandaden zijn de beste propaganda voor Willem en de geuzen.

Op 30 december 1567 wordt Alva aangesteld als landvoogd van de Nederlanden, ter vervanging van Margaretha van Parma. Margaretha verlaat de Nederlanden op 30 augustus 1568. Alva wil de absolute macht van Filips II versterken door allerlei hervormingen door te voeren die de macht van de steden, de adel en de clerus verder uithollen. Er komen rekenkamers die de stadsfinanciën controleren, criminele rechtbanken die de plaatselijke rechtspraak controleren, een vaste belasting 'de tiende penning', bisdommen en abdijen worden

hervormd. Veel van die hervormingen zijn terecht maar worden zo niet gepercipieerd door de betrokkenen.

De tegenstellingen tussen volk en staat nemen toe en monden uit in de vreselijk bloedige **Tachtigjarige Oorlog** (1568-1648) tussen het Spaanse leger en de opstandige provinciën onder leiding van Willem van Oranje. De oorlog zal leiden tot het verlies voor Spanje van de noordelijke provincies en de militaire bezetting van de zuidelijke provincies.

Op 1 april 1572 nemen de Watergeuzen Den Briel in, strategisch gelegen aan de Maasmonding. Dit wordt algemeen beschouwd als het begin van de verovering van de Nederlanden in naam van Willem van Oranje. De Watergeuzen opereren met kapersbrieven van Oranje. Dat zijn machtigingen verleend door een vorst om op legale wijze de kaapvaart te beoefenen. Als soeverein van het prinsdom Oranje (in de Provence) kan de prins dergelijke kapersbrieven afleveren. De geuzen vestigen weldra hun gezag in tientallen steden van Holland en Zeeland. Zij krijgen ook de Scheldemonding onder controle. Hierdoor wordt de scheepvaart op Antwerpen ernstig bedreigd.

Terwijl de noordelijke provincies hun eigen bestuur en een eigen handel beginnen te organiseren, bevindt het zuiden zich in de grootste wanorde.

De Hertog van Alva valt in ongenade bij Filips II en wordt teruggeroepen naar Madrid. De taak die hij zich gesteld had om het katholieke geloof overal te herstellen is volledig mislukt. Zwaar teleurgesteld verlaat hij Brussel op 18 december 1573. In 1580 zal hij meewerken aan de verovering van Portugal. Hij sterft te Lissabon 11 december 1582.

7) De Spaanse Furie en de Pacificatie van Gent

Alva wordt als landvoogd over de Nederlanden op 28 november 1573 opgevolgd door Don Luis de Requesens. Omdat de rigoureuze maatregelen van Alva niet de gewenste uitwerking hebben, probeert Filips een andere koers te varen. Het uiteindelijke doel van de Spaanse politiek verandert niet: centralisatie van het bestuur en bestrijding van het protestantisme. Requesens krijgt van Filips de opdracht om met de opstandelingen tot een vergelijk te komen en rust te brengen in de Nederlanden. Hij zal een matiger politiek voeren. Maar het is al te laat, de anti-Spaanse gevoelens zijn te groot. Requesens sterft onverwachts op 5 maart 1576.

De Raad van State, waarin de vertegenwoordigers van de hoge adel zetelen, wordt ad interim belast met het bestuur van de Nederlanden. De Raad benoemt Ernest de Mansfeld tot opperbevelhebber van het leger.

De soldij der soldaten in Spaanse dienst staat jaren achter. Onder de onbetaalde soldaten in Vlaanderen en Brabant breekt de ene munitie na de andere uit. Plundering, brandstichting en moordpartijen zijn het gevolg. De munitie veroorzaakt een nieuwe golf van anti-Spaanse gevoelens in de Nederlanden. Op 27 juli 1576 stelt de Raad van State de Spaanse muiters buiten de wet. De Spanjaarden weigeren dat te erkennen.

Begin november 1576 concentreren zich duizenden muitende Spaanse soldaten uit Aalst, Maastricht en Lier in de citadel van het Antwerpen, het belangrijkste commerciële en financiële centrum van Europa. De citadel van Antwerpen was gebouwd door Alva als dwangburcht tegen de stad. Er worden Staatse troepen naar Antwerpen gestuurd om een en ander te voorkomen. Maar zij zijn geen partij voor de geharde

Spaanse troepen. Op 4 november 1576 eindigt de krachtmeting met een totale overwinning van de Spaanse troepen. Na de veldslag overrompelt **de Spaanse Furie** de stad. De plundering duurt tot 6 november. Honderden huizen en het pas voltooide stadhuis gaan in de vlammen op (met verlies van veel kostbare archiefstukken). Talloze burgers ondergaan de meest gruwelijke martelingen. Er vallen meer dan tweeduizend doden. Plantijn kan de plundering van zijn drukkerij voorkomen mits het betalen van een enorm bedrag. Ook de cartograaf Ortelius kan de plundering van zijn zaak afkopen.

Ondertussen verzoeken de Staten-Generaal Willem van Oranje en andere vertegenwoordigers van de 17 Nederlandse provinciën om over de toekomst van de Nederlanden te onderhandelen. Op vraag van Willem hebben de beraadslagingen niet te Brussel maar te Gent plaats. De besprekingen beginnen op 19 oktober 1576. Op 8 november 1576, dus samenvallend met het einde van de Spaanse Furie te Antwerpen, wordt in het Gentse stadhuis een 25-punten akkoord getekend, de Pacificatie van Gent. Men erkent Filips II als monarch, maar de Spaanse troepen moeten uit de Lage Landen verdwijnen. Er is voorlopige vrijheid van godsdienst in afwachting van een regeling te gronde. Willem van Oranje wordt bevestigd als bevelhebber over Holland en Zeeland. Het is aan de Staten-Generaal om verder alle hangende problemen, waaronder de religieuze, op te lossen.

Hoe zullen Filips II en de radicale religieuzen hier op reageren?

Kort na het sluiten van de Pacificatie verneemt men de aankomst van een nieuwe landvoogd, Don Juan van Oostenrijk, een bastaardzoon van Karel V en dus een halfbroer van Filips II. Don Juan, een strijder voor de kerk van Rome, is de grote held van Lepante (oktober 1571) waar de Ottomaanse vloot werd verslagen. Hierdoor kregen de christenen maritiem overwicht in de Middellandse Zee.

Op 3 november 1577 komt Don Juan aan in de Nederlanden. Don Juan beoogt een overwinning op de Nederlandse en Franse ketters. Hij heeft ook aspiraties om door een huwelijk met de katholieke Mary Stuart van Schotland, de Engelse ketters te kunnen verslaan en er de troon te bestijgen.

De Staten-Generaal stellen allerlei voorwaarden waaraan Don Juan moet voldoen voor zijn intrede als landvoogd. In een akkoord, het Eeuwig Edict, wordt vastgelegd dat het katholicisme de enige aanvaarde godsdienst zal zijn in de Nederlanden. Holland en Zeeland weigeren het Eeuwig Edict te ondertekenen en trekken zich terug uit de Staten-Generaal. In het akkoord wordt ook vastgelegd dat alle Spaanse troepen de Nederlanden moeten verlaten. Het Edict wordt op 27 februari 1577 voor het stadhuis van Antwerpen openlijk bekend gemaakt.

Op 20 maart verlaten de Spanjaarden Antwerpen. Op 12 april 1577 worden te Antwerpen alle protestantse diensten en predikingen verboden. De wallen van de citadel worden door de burgers afgebroken. Willem van Oranje vestigt zich te Antwerpen en neemt zijn intrek in het zuidelijk kasteel van de citadel.

Don Juan weigert nog langer te voldoen aan de eisen van het Eeuwig Edict en verschanst zich te Namen, waar hij nieuwe manschappen aanwerft. Die worden extra gemotiveerd door een bul van paus Gregorius XIII: door dienst te nemen in het leger van Don Juan zullen alle zonden uit het verleden en ook alle toekomstige zonden vergeven worden...

Doordat Don Juan zijn belofte niet houdt benoemen de Staten-Generaal Matthias van Oostenrijk als landvoogd. Hij moet het echter opnemen tegen Alessandro Farnese en houdt het in 1582 voor bekeken.

8) Oostende onder de Spanjaarden

Op 15 mei 1571 worden een 100-tal Spaanse soldaten te Oostende gelegerd. De burgers moeten de soldaten en de 'puteynen' die hen vergezellen, herbergen en de kost geven. Er wordt sterk aangedrongen op hun vertrek. In augustus worden ze teruggetrokken om Bergen te ontzetten dat door Willem van Oranje is ingenomen.

Tijdens een veldtocht van Willem van Oranje in 1572 worden verscheidene steden ingenomen, onder andere Oudenaarde. Op 4 oktober nadert een duizendkoppig Spaans leger de stad Oudenaarde. De geuzen vluchten de stad uit en een groot deel hiervan, vermoedelijk 800 man, begeeft zich naar Oostende om langs daar verder te vluchten. Op 5 oktober staan de geuzen voor Oostende. Men probeert hen de doorgang te beletten maar ze stoten door naar de haven om de vissersvloot op te vorderen. In de haven wordt er gevochten.

Meer dan honderd geuzen worden gevangen genomen, anderen verdrinken. Negen schepen slagen erin te ontsnappen en komen op 10 oktober te Dover aan.

Dit voorval is de aanzet tot het versterken van de tot dan onbeschermd stad. De stadsgracht wordt verdiept, er komen palissades en drie poorten, de Oost en Westpoort vanaf 1573 en de Zuidpoort in 1576. In 1579 wordt de kerk in de Oude Stad afgebroken, alleen de toren blijft bewaard.

Die kan dienen als uitkijkpost.

In een straal van 1200 voet rondom de versterkingen worden bouwwerken en hoge aanplantingen verwijderd.

Dit is in overeenstemming met de reikwijdte van de artillerie.

In 1572 komen er Waalse troepen.

Zij worden, op Oostends verzoek, in 1573 vervangen door een Vlaamse compagnie van de Vier Leden van Vlaanderen (Gent, Brugge, Ieper, Brugse Vrije)..

(wordt vervolgd)

GENIET MET AZURIET!

Reisbureau voor alle touroperators, vlieg-, trein-, bootticketten.

*Waar service en dienstbaarheid
geen ijdel woord is!*

REIZEN

Torhoutsesteenweg 449
Hoek Kastanjelaan
8400 Oostende
Tel. 059 51 49 51

Openingsuren

*Maandag, dinsdag, woensdag, donderdag en
vrijdag: 9 tot 12 en 14 tot 18 uur.*

Zaterdag: 9.30 tot 12 uur.

Volgende artikels:

9. Alexander Farnese
10. De Engelsen komen in beeld
11. Oostende onder de Staatsen
12. 1588, de Onoverwinnelijke Armada
13. Oostende onder Norris
14. Albrecht en Isabella
15. Herziening van Nonsuch
16. De kring rond Oostende sluit zich
17. Nieuwpoort 1600
18. Oostende, het begin van het beleg
19. Engelse soldaten
20. De Politiek
21. Spinola
22. Sluis
23. Het einde van het beleg
24. En verder....